Runojen ja Metsäin Karjala

Kirjoittanut
Iivo Härkönen

Kansanvalistusseura, Helsinki

Iivo Härkönen

Runojen ja metsäin Karjala

Kylästä kylään käypä esitys nykyhetken Raja-Karjalasta

Lukuisilla kuvilla valaistu

Vignetit Veikko Kyanderin piirtämät

Helsingissä
Kansanvalistusseuran toimituksia 169

Monesta syystä on Raja-Karjala, tässä Salmin kihlakunnaksi supistettu, yhä edelleen kansalaisten huomion esineenä. N. s Karjalan kysymys pohjautuu nykyään suurimmalta osaltaan näihin seutuihin. Mielellään tämän vuoksi ehkä lähdettänee sille kylästä kylään käyvälle kierrokselle Raja-Karjalassa, joka seuraavassa tehdään ja iolla kiinnitetään huomiota etupäässä asutuksellisiin ja kansatieteellisiin seikkoihin, mutta myös sivistyksellisiin, historiallisiin ja maantieteellisiin. Kuvitus on koetettu saada mahdollisimman valaiseva.

näköispainos ntamo 2012
ISBN 978-952-215-358-6

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

www.ntamo.net

Helsingissä, 1914
Raittiuskansan Kirjapaino Osakeyhtiö.

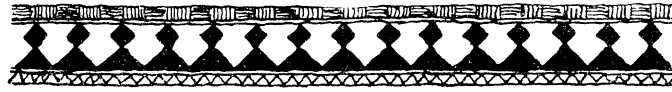

I.

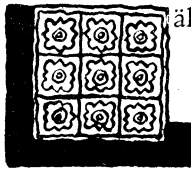

ähdemme matkaan Värtsilän asemalta. Ajamme yli Jänisjärveen juuri laskevan leveän Jänisjoen, sivuutamme pitkällä selänteellään sijaitsevan laajan Värtsilän tehdaskylän erään Jänisjoen haarajoen varrella ja painaudumme suurelle, synkälle salolle kohden idän ilmoja. Taival on tien kahdenpuolen saloista ja asumatonta ei ainoastaan siihen asti, kunnes tie kulkee idän suuntaan, vaan vielä pitkän matkaa senkin jälkeen, kun se on yhtynyt Suistamolta ja Soanlahdelta tuovaan vanhempaan tiehen ja kääntyy kulkemaan pohjoista kohden. Onpa melkein koko taivalkin Värtsilän kylästä Korpiselän kirkonkylään, matkamme ensimäiseen määrään, erämaista. Ainoastaan Havuvaaran korkeilla kumpuroilla ja sitten jo lähellä Korpiselän kirkonkylää, Korpijärven rannoilla, on taloja ja asutusta koko tuolla neljän peninkulman pituisella taipaleella. Muualla siintää silmiimme, silloin kun tiemme kohoaa korkeammille paikoille, vain laajoja, harmaita korpilakeuksia, häämöttää korkeampia tai matalampia vaaroja ja pilkehtii pieniä salojärviä. Tuntuupa kuin siinä Jänisjärven pohjoispuolella olisi joku luonnollinen rajamaa muun Suomen ja Raja-Karjalan välillä.

Aluksi on maa alavampaa, mutta sitten kohoamme korkeammille maille, kuiville, pitkille kangasselänteille, jotka kulkevat etelästä pohjoseen tai paremmin kaakosta luoteeseen. Nämä ovat alkaneet jo Soanlahden tienoilta

Jänisjärven rannoilta ja jatkuvat loitos Pohjois-Karjalan sydänmaille saakka. Olemme Raja-Karjalan korkeavaaraisella kulmalla. Tätä ylävää maata jatkuu loitos länteen ja itäänkin. Niinikään ovat maat laajalti asumattomia. Länteen jatkuvat »salot» Tohmajärven keskuskyliin asti, itään tunkeutuu erämaa Korpiselän kylien alitse, Suistamon kylien ylitse oikeastaan läpi koko Raja-Karjalan, aina Suojärven seutuihin saakka, maakunnan (ja koko Suomen) itärajoille. Ainoastaan Shemeikan,

Karjalainen salomaisema.

Muuannon ja Loimolan kylien kohdilla Suistamon pitäjässä nämä salot hiukan katkeavat. Siten täyttää tämä erämaa koko Raja-Karjalan sisäosan. Mutta missä sijaitsee sitten asutus? Se kiertelee maakunnan ääriä, ensin pohjosessa Korpiselän pitäjän asutus pitkänä lännestä itään kulkevana viivana, idässä Suojärven pitäjän pyöryläinen asutus, etelässä Salmin ja Impilahden Laatokanrantoja seurailevat pitäjät ja sitten Suistamon ja Soanlahden sisämaapitäjät maakunnan länsirajana, vastautuen Sortavalan, Ruskealan, Pälkjärven ja Tohma-

järven pitäjiin sekä suureen Jänisjärveen ja Jänisjoen alajuoksuun.

Kuten jo mainittu, on luonnonmuodostus maakunnan pohjois- ja luoteis-osissa korkeata vaaramaata, joka ulottuu Kuikankylän seuduille kaakkoon. Etelämpänä, idempänä ja kaakompana selänteet mataloituvat ja kulkevat useinkin autioiden rimpisoiden halki. Laatokanrannalla maat kohoavat taas joko korkeiksi vuoriselän-

Rajakarjalaista kangasmaata.

teiksi (Impilahdella) tai paljaiksi hiekkaharjuiksi (Salmissa). Suistamolla on luonto matalampaa, pienkukkulaista raademaata, Soanlahden ja Jänisjärven seuduilla kuitenkin kohoten jo aika korkeiksikin kumpuroiksi. Siellä täällä maakunnan kaikissa osissa tavataan laajoja kulon polttamia kankaita, joilla vain joku palanut kelo seisoo.

Vedet virtaavat maakunnasta etelään, kaakkoon ja pohjoseen, alueittain. Pohjoisosan etupäässä Tolvajärven järviryhmään sisältyvät vedet virtaavat pohjoseen, Pielisen vesiin (Koitajoen sivureitin kautta); idän suurempaan

järviryhmään — Suojärven järviin — keskittyvät vedet työntäytyvät suuren Suojujoen kautta Äänisjärveen, keski- ja eteläosan pienjärviset vedet taas virtaavat etelään, joko seudun pitkien salojokien kautta suorastaan Laatokkaan tai osaksi Jänisjärven ja -joen kautta samaan päämäärään. Keskiosa oikeastaan on jokiseutua, vaikka järviä on siinä tiheäänkin, sillä huomattavampia järviä on ainoastaan yksi, suurehko Loimolanjärvi, muut ovat vain pieniä lähdevesiä tai jokien pitkulaisia laajentumia. Kaakkoisosa, alue Suojärven-järvistä Loimolan- ja Uuksunjoelle Suistamon ja Impilahden pitäjän itäkulmilla, on yksistään jokivesiä ja köyhää siinäkin suhteessa. Ja kun se on jotenkin kokonaan asumatonta, niin onpa se sanan täydessä merkityksessä erämaata. Mutta samanlainenpa on maakunnan koillisosakin. — Vedenjakaja pohjoiseen ja etelä-kaakkoon virtaavien vesien välillä kulkee kiemurtelevana viivana lännestä itään hiukan eteläpuolella Korpiselän kyliä.

Soanlahden—Korpiselän välinen taipaleemme kohoaa yhä, mitä etemmäs pohjoseen tulemme. Havuvaaran pienen salokylän kohdalla taipaleemme puolivälissä ylenee maa korkeimmilleen, antaen siinä silmätä saloiseen ympäristöönsä monien peninkulmien laajuudelta. Mutta ei siinnähdä vieläkään silmään asuttua vaaraa, ei viljeltyä rinnettä. Saloisia, metsäisiä kukkuloita vain, elottomia korpilakeuksia ja pieniä, piileileviä järvensilmiä.

Itse Havuvaaran seutukin on kovin salomaista, vaikka vaarankumpurat siinä ovatkin viljeltyjä ja taloja niiltä nousee. Kovin harvaa on siinä vielä asutus ja kaikesta päättäen myös varsin nuorta. Eikä se ole rajakarjalaista sanan täydessä merkityksessä. Se on uskonnoltaan, kielimurteeltaan ja tavoiltaankin vielä toista kuin varsinainen Raja-Karjala.

Rajakarjalaisemmaksi käy asutuksen sävy. kun saavumme suurehkon Korpijärven rannoille. Siinä, syvän, peninkulmaisen saloalangon ajettuamme, kohoavat maat taas korkeiksi ja kumpuraisiksi — laajoiksi, yläviksi aho-

vaaroiksi. Niiden pohjoisrinteillä, Korpijärven rannoilla, levitteleivät Merienahon ja Tshiipakan kylien hajanaiset asutukset, ulottuen pitkin Korpijärven rantoja etenkin länteenpäin. Siellä, Korpijärven kapean luoteisosan ympärillä, muodostavat ne jo uusia kyliä: Saaroisten ja Hoilolan pikkukylät, vetäen piiriinsä vielä järvestä jo loitos jäävän saloisen Saarivaaran kylän. Näissä kaikissa kolmessa on uskonto luterilaista ja asutus muutenkin niin sanoaksemme pohjoiskarjalaista, sensijaan esim. Tshiipakassa on kansa jo kreikanuskoista ja muutenkin rajakarjalaisempaa.

Rakennuksellisesti ovat Tshiipakka ja sen lähellä oleva Homivaaran kylä sitäkin karjalaisempia. Talot ovat niissä jo rykelmissä ja rakennustapa muistuttaa selvästi vanhaa karjalais-novgorodilaista rakennustyyliä.

Mutta jopa saavumme korkealle, laajalle Korpiselän kirkonkylän rinteelle, joka jo Tshiipakan ja Merienahon vaaroilta yli aukean Korpijärven silmiimme siinti. Siellä joudumme yhä ehjemmän rajakarjalaisen tunnelman piiriin. Vaikkakin siellä on luterilaistakin asutusta, on kreikkalaiskatolinen sentään vallitsevana ja johan kohoaa kylässä, sen valtarakennuksena, kreikkalaiskatolinen kirkko. Luterilaisen uskonnon mukana on tännekin tullut pohjoiskarjalaista vaikutusta — onhan kylä sitäpaitsi aika lähellä Pohjois-Karjalaa ja hyvässä yhteydessä sen kera — mutta se ei jaksa voittaa varsinaista paikkakunnan sävyä. Puheenmurre on jo pehmeämpää, käytös vilkkaampaa, rakennustyyli ja -järjestys kauttaaltaan karjalaista.

Eikä kummakaan, sillä olemmehan tulleet varsinaiselle Raja-Karjalan rajalle. Luterilainen asutus jo tähän kylään päättyy. Olemme tulleet siis myös uskontorajalle. Se kulkee jotenkin suorana viivana Korpiselän kirkonkylästä Suistamon länsikyliin ja siitä edelleen Impilahden ja Kitelän kirkonkylien välitse Laatokan rannoille. Kansa tämän viivan länsipuolella on kauttaaltaan luterinuskoista, itäpuolella kreikanuskoista..

Varsinaisessa Raja-Karjalassa on vain kaksi varsinaista luterilaista seurakuntaa ja kirkkoa, Soanlahden ja Impilahden. Muualla on vain rukoushuoneseurakuntia ja rukoushuoneita, nim. Suojärvellä ja Salmissa. Suistamolla ei ole niitäkään; pitäjän luteriuskoiset kuuluvat välittömästi Soanlahden luterilaiseen seurakuntaan. Muut Raja-Karjalan luterinuskoiset kuuluvat välillisesti toiset edellämainittuun, toiset Impilahden luterilaiseen seurakuntaan.

Varsin nuortakin on luterinuskoinen asutus Raja-Karjalassa, yleensä katsoen. Korpiselällä se on verrattain myöhään, nähtävästi etupäässä pohjosesta saapunutta tulokaskansaa. Seudun rukoushuone on rakennettu vasta 1890. Siltä ajaltapa ovat muutkin Raja-Karjalan luterilaiset rukoushuoneet. Suistamolla, Impilahdella ja Soanlahdella on tämä asutus vanhempaa ja sikäläiset kirkotkin ja seurakunnat perustetut aikaisemmin — Impilahden aina 1600-luvulla; mutta alkuaan on niilläkin paikkakunnilla ollut asutus pääasiassa kreikanuskoista, koskapa niillä ovat alkuaan olleet kreikkalaiskatoliset seurakunnat.

Mutta eipä ole Korpiselällä, sen länsikylissä, kreikanuskoinenkaan asutus kovin vanhaa. Pitäjän itsenäinen kreikanuskoinen seurakunta, jonka keskipisteeksi tuli nykyinen kirkonkylä, on syntynyt vasta 1700-luvulla. Pitäjä mainitaan kyllä jo 1500-luvun lopulla olevana, mutta silloin se luettiin kuuluvaksi Suojärven pitäjään (kappeliin), ja todennäköistä on, että silloin olivat olemassa vain pitäjän itäisimmät kylät. Mainitaanhan toisessa kohdassa, että Suojärven kappelin itäisin kylä 1500-luvun lopulla oli Tolvajärven kylä. Ja huomaahan tämän kaiken asutuksen laadustakin.

Todennäköiseltä näyttää, että kreikanuskoinen asutus on pitäjän länsiosiin tullut idästäpäin, pitäjän itäkylistä, ja ehkä juuri Suojärveltä.

Pitäjän nykyinen kreikkalaiskatolinen kirkko on rakennettu puusta yksinkertaiseen nykyisvenäläiseen kirkkotyyliin, siinä on — kuten tavallista — kaksi tornia ja on

se päältä keltaiseksi maalattu. Se on rakennettu samalle pienelle aidotetulle kumpuralle, jolla pitäjän aikaisemmatkin kirkot ovat seisseet. Tämän edeltäjä purettiin siitä v. 1904, jolloin se vietiin ensimäiseksi kirkoksi kaukaiseen Ägläjärven kylään pitäjän itälaidalle. Sen sijaa osottaa kirkon alttaripöydän paikalle kohotettu harmaa muistokivi — ainoita vartavastisia muistomerkkejä Raja-

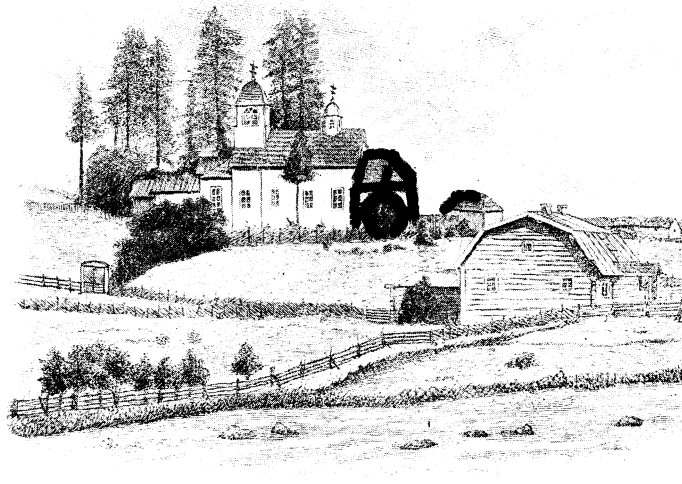

Korpiselän vanha kirkko ja pappila.

Karjalassa. Kivessä on suomenkielinen muistokirjotus. Nykyinen kirkko rakennettiin hiukan ennen kun vanha vietiin pois. Vanha oli rakennettu 1786.

Sisältä on nykyinen kirkko maalattu valkeaksi ja varustettu suurikokoisilla nykyisempään tapaan maalatuilla pyhilläkuvilla. Ne ovat varustetut suomenkielisillä allekirjotuksilla. Alttariseinä on rakennettu hieman poikkeavampaan tyyliin, ei umpinaiseksi ja kattoon asti ulottuvaksi, vaan ikäänkuin siron koristeportin tapaiseksi. Koko

kirkossa vallitsee hieman valoisampi, keveämpi tuntu kuin kreikkalaiskatolisissa maaseutukirkoissa yleensä.

Kirkonkylä sijaitsee harvinaisen korkealla — kenties korkeimmalla kylävaaralla Raja-Karjalassa. Näköalat ovat siltä kuin laakeita, avaroita meriä, jotka etäisimmiltä ääriltään häipyvät harmaaseen, sinervään utuun. Harvinaisen ehjä on tämä näköala. Vaaroja ei varsinaisilla katsontasuunnilla kohoa juuri muuta kuin Tshokin kylän asuttu ylennys runsaan peninkulman takaa kaakosta, eivät myöskään järvensilmät pilko sielläpäin nähtävää, ei mikään häiritse salomaan hiljaista, suurta rauhaa. Etelään ja lounaiseen päin on maisema rikkinäisempää, noiden jälellejättämiemme kylien ja Korpijärven vuoksi. Mutta kylläpä on katsottavissamme kauttaaltaankin suuripiirteisyyttä ja valtavuutta — oikeata pohjolaisen erämaan tuntua, lapinkorpien runoutta. Niille voi vetää vertoja vain joku suojärveläinen näköala tai joku suistamolainen salomaakuva ja voittaa ne voi vain joku Laatokan rantamaisema tai salmilainen saarikuva.

Olemme joka suhteessa saapuneet aitorajakarjalaiseen elämänpiiriin.

Pitäjän läntisyydestä johtunee, että se edistyssuhteessa on aika ilahduttavalla kannalla. Siellä on lukutaito jo aivan yleinen ja koulujen kannatus yksimielinen. Pitäjässä on viisi kansakoulua: kirkonkylässä (suuri, kaksiopettajainen), Saarivaarassa, Hoilolassa, Tolvajärvellä ja Ägläjärvellä. Toistaiseksi vastaavat ne varsin hyvin kunnan koulunkäyntitarvetta. Tulevaisuudessa kuitenkin tullee kysymykseen rakentaa koulut Tsiipakkaan ja Tshokkiin (tahi Kokkariin) entisten lisäksi. — Vanhin olemassa oleva koulu on kirkonkylän ja on se perustettu 1887.

Edistyspyrkimyksiä tukemassa on pitäjässä suurenlainen kunnallinen edistysrahasto, joka 1896 perustettiin yleisistä metsärahoista, kun pitäjän maat saatiin kruununmaista perinnöllisiksi. Taloudellisia pyrkimyksiä tukemaan perustettiin 1902 kunnallinen säästöpankki, toinen Raja-Karjalassa. Näiden johto sijaitsee kirkonkylässä.

Viimeisiä uutuuksiamme:

Kuvauksia Hailuodosta. Tunnetun kansanelämän kuvaajan Samuli Paulaharjun suurella harrastuksella kirj. kuvaus saariväestöstä, joka näihin asti on elintavoissaan ja käsityksissään säilyttänyt piirteitä, mitkä ovat jo kadonneet nykyajan kuluttavien virtausten kanssa suoranaisessa kosketuksessa olevista asutusryhmistä. 168 siv. Yli 100 kuvaa. 2: 50.

Papualaisten parissa. Tohtori Gunnar Landtmannin omintakeisiin havaintoihin ja tutkimuksiin perustuva esitys varsin alkeellisella sivistystasolla Uuden Guinean saarella eläväin alkuasukkaiden elämästä ja heille aivan ominaisista elintavoista, yhteiskunta- ja perhe-elämästä. Kirja sisältää kolmattakymmentä tekijän ottamaa valokuvajäljennöstä. 1: 25.

Julius Krohn, ***Kertomuksia Suomen historiasta:*** ***Unionin aika.*** 1: 25. — ***Kustaa Vaasa.*** 75 p. — ***Berikki XIV ja Juhana III.*** 1: 25. — ***Sigismund ja Kaarle IX.*** 1: 25. — ***Kustaa Adolf ja Kristiina.*** (2 osaa.) — ***Kaarle X Kustaa.*** — Kukin osa vaatekansiin sid. 50 p:n lisämaksulla. — Professori K. Grotenfeltin ja kirjailija Helmi Krohnin uudistama, esitystapansa puolesta kirjallisuutemme mestariteoksiin luettava, kuvitettu isänmaamme historia.

NÄKÖISPAINOS NTAMO 2012

9 789522 153586 >

WWW.NTAMO.NET